

Skriveridentitet og skrivepraktikker i elevperspektiv

Gymnasieelevers skrivekompetencer er gjort til et indsatsområde i den nye gymnasireform som træder i kraft sommeren 2017. Allerede i den gamle reform fra 2005 var der fokus på skriftlige kompetencer; det nye er en større opmærksomhed på at mange elever har svært ved at klare de skriftlige krav, især i overgangen fra folkeskole til gymnasium (Nørrelund-Madsen & Grønvold 2017). Målet er at skabe en bedre overgang og at udvikle »progression for træningen af de skriftlige kompetencer hen over de tre år«, et arbejde som faget dansk har et særligt ansvar for, men som skal foregå løbende i alle fag (Aftale om styrkede gymnasiale uddannelser, 3. juni 2016). Skrivning skal ikke længere alene foregå uden for skolen som »hjemmeopgaver«, men også på skolen, og der skal afsættes tid og ressourcer til at vejlede eleverne undervejs i skriveprocessen. Reformen åbner således for nye pædagogiske muligheder og er samtidig en udfordring til fagene om at udvikle skrivning som en del af undervisningen.

Fremmedsprogene er fag hvor der skrives meget, og hvor der er afsat tid til elevernes skrivning. Et centralt formål med skrivning i fremmedsprogene er at lære sproget, og skrivning er således et vigtigt redskab for elevernes sproglige læring i gymnasieskolen. I forlængelse af den kommunikative tilgang til sprogundervisning har skriftlig fremstilling derudover fået status som et selvstændigt fagligt mål. Det betyder at skrivning af tekster i forskellige genrer i dag indgår i undervisningen på alle niveauer, og at sprogpedagogikken har fået en skrivepædagogisk dimension. Fremmedsprogene har derfor et godt udgangspunkt for at bidrage til elevernes udvikling af skrivekompetence, ikke kun som en fagspecifik kompetence, men også som en generel skrivekompetence.

KAREN SONNE JAKOBSEN

Cand.mag.

Lektor emeritus, Roskilde Universitet

karens@ruc.dk

Denne artikel sætter fokus på fremmedsprogenes bidrag til at eleverne gennem deres gymnasiale uddannelse udvikler sig som kompetente skrivere der kan bruge skrivning til personlige, faglige og almene formål. Skrivning forstås her ikke som en isoleret færdighed, men som en skrivepraksis der foregår i skolens sociale kontekst. Artiklen går ud fra at elevernes skriveudvikling hænger tæt sammen med hvordan de opfatter skrivning og ser sig selv som skrivere i fremmedsprogene. Spørgsmålet er hvilke muligheder fremmedsproglig skrivning giver eleverne for at udvikle *skriveridentiteter*. Åbner fremmedsprogene for identifikationsmuligheder som de måske ikke så nemt får i andre fag? Hvilke udviklingspotentialer og pædagogiske udfordringer er der i fremmedsproglig skrivning? Jeg vil belyse dem på baggrund af et længdestudie af en gymnasieelevs, Jens', skrivning i tysk og engelsk og hans skriverudvikling fra 1. til 3. g.

Skrivning i elevperspektiv

Inspireret af forskningstraditionen *New Literacy Studies* (Barton 2007) bygger studiet på en etnografisk tilgang der ser på elevernes skrivning som *skrivehændelser* og *-praktikker*. Det betyder at det ikke alene er elevernes tekster der er interessante, men også den sociale kontekst de er skrevet i, dvs. hvem der deltager i skrivningen, hvad formålet er, hvilke medier der bruges osv. I skolen er elevernes skrivning lagt i faste rammer, *opgaveskrivning* som vi kender den, og at lære at skrive i fremmedsprogene går ud på at eleverne bliver fortrolige med de sprogfaglige skrivepraktikker, herunder hvordan opgaven skal forstås og afleveres, de relevante formater, genrer og fremstillingsformer, at afkode og bruge lærerrespons osv. Med en etnografisk tilgang får vi mulighed for at betragte disse praktikker fra elevernes sted og få et indblik i hvordan eleverne opfatter dem og arbejder med dem, f.eks. i forhold til tidligere skriveerfaringer eller skrivning i andre fag. En central metodisk tilgang er »talk around text« (Lillis 2009), dvs. interviewsamtaler med eleven om tekster eleven har skrevet. Endvidere giver etnografien mulighed for at få indblik i skrivepraktikker uden for eller i periferien af opgaveskrivningens rammer som kan være vigtige momenter i elevernes skrive- og skriverudvikling.

Hvad skal der til for at elever *udvikler sig* som skrivere? Ifølge skriveforskeren Roz Ivaničs teori om skriveridentiteter (Ivanič 1998) er skriverens *identifikation* med en skriveopgave afgørende for om han eller hun er parat til at udbygge sit repertoire af skrivepraktikker med nye, især hvis de samtidig er forbundet med nye skriveridentiteter som f.eks. at skrive »som en gymnasieelev« (og ikke længere

som en folkeskoleelev). Omvendt skaber skrivning identitet; det er blandt andet ved at skrive som en gymnasieelev at skriveren *bliver* gymnasieelev. Det er principielt de samme processer som dem der gør sig gældende i forbindelse med sproglig læring, hvor ønsket om identifikation med en social gruppe eller kultur kan være en drivkraft til at tilegne sig gruppens eller kulturens sprog. Som især Kramsch (2009) har fremhævet, kan læring af et fremmedsprog være tæt forbundet med identifikationer i den lærendes biografi. For elever i 15-18-årsalderen kan skrivning være et vigtigt medium for udforskning af nye identiteter som skrivning på fremmedsprog måske i højere grad end skrivning på førstesproget kan befordre (Jakobsen 2016).

En skriverfortælling

Jens' skrive- og skriverudvikling vil i det følgende blive fremstillet som en *skriverfortælling* (Hobel & Piekut 2016). Den bygger på analyser af elevtekster og interviews fordelt over de tre gymnasieår, og den handler om kontinuitet og forandringer i skrivepraktikker og identifikationer og om de udviklinger og udviklingspotentialer som de kan være udtryk for. Den forsigtige formulering skyldes at udvikling ikke er en jævnt fremadskridende proces, men et komplekst samspil mellem individuelle og sociale aspekter som over tid kan forme sig på uforudsigelige måder (Jakobsen & Krogh 2016).

Jens går på en bioteknologisk studieretning på stx, og han har engelsk og tysk på B-niveau. Skrivning er for Jens identisk med skoleskrivning; han skriver ikke eller kun lidt uden for skolen eller uden tilknytning til skolen. Jens læser avis, især sportssiderne, men ellers kun »når han får besked på det«, dvs. når det er lektie. Fritiden bruger han mest på fodbold og fitness og på erhvervsarbejde. Arbejde fylder meget i Jens' liv, i 1. g arbejder han både som avisbud og i et supermarked op mod 20 timer om ugen. Det er først og fremmest sporten og det sociale, kammerat- og venskaber, der binder livet i og uden for skolen sammen.

Jens' yndlingsfag er de naturvidenskabelige fag og idræt. Disse fag kan han godt lide at skrive i, mens hans forhold til skrivning i sprogfagene er mere kompliceret. Hans selvopfattelse som skriver i engelsk er præget af at engelsk efter hans eget udsagn ikke er hans »stærke side«, og at hans »ordforråd ikke er det største«. Det er med lettelse han afslutter engelsk efter 2. g. Hans forhold til tysk er mere positivt, uanset at hans sproglige niveau og karaktermæssige resultater ikke er højere end i engelsk. Den væsentlige forskel på de to sprogfag set fra Jens' perspektiv er deres forskellige opgavegenrer og

skrivepraktikker. Når Jens fortæller om sin skrivning, er det skrivepraktikkerne, skrivesituationen og den sociale kontekst skrivning er indlejret i, der er i forgrunden. Det er sjældent den sproglige eller tekstlige form i sig selv han tematiserer. »Sprog som sådan« interesserer ham ikke og er ofte negativt konnoteret, jf. hans omtale af sit begrænsede ordforråd.

Efter den første skriveopgave i engelsk, et eventyr, består skrivning i engelsk næsten udelukkende i træning af eksamensgenrer, *paper* og *essay*. Paperet er det han har lettest ved, hvad han begrundet med opgaveformuleringen: »Det er meget rart at det ligesom er delt op i spørgsmål og punkter så man ikke bare skriver ud i en smøre«. Det er en skrivepraktik som har lighedspunkter med skrivning af en naturvidenskabelig rapport: »[...] de naturfaglige fag, når vi laver en rapport så er det meget punktformet i forhold til en dansk stil fx hvor det er sådan mere smøreagtigt.« At skrive en lang, sammenhængende tekst (»smøre«) er en udfordring for Jens. Den opgavegenre han kæmper mest med, er essayskrivning i engelsk. Skrivesituationen beskriver han som »fastlåst«, hvormed han sigter dels til de faste genrekrav, dels til kravet om tekstanalyse, dvs. at man »tit bare har en tekst man skal forholde sig til«.

Modstykket til denne skrivepraktik er kreative skriveopgaver som Jens betegner som »lidt mere frie«. Dem er der flere af i tyskundervisningen, herunder skrivning af brev, digt og fortælling. Det er praktikker han kender fra folkeskolen, og som han identificerer sig med, især med de legende elementer som i følgende eksempel fra en podcast-opgave fra midten af 2. g:

Reklame:

Kauf dein Essen auf¹ Maria. Wir haben Milchbröchten, Schokoladebrötchen, Kakao, Süßigkeiten und Frühstück. Du hast niemals smeckt {*} etwas als schön². 25% we(i)niger Preis, hier bekommst du mehr von dein Geld! Du bist was du isst.

Marias essen ist die bessten³!

Intro: Introsang

“Wilkommen zu **Rache nutzen nie!!**”

FIGUR 1. Jens, uddrag af elevtekst, podcast-opgave. (Noterne henviser til lærerkommentarer.)

I podcast-opgaven arbejder Jens sammen med tre andre elever om at producere et manuskript til en radioudsendelse på basis af en novelle (Gabriele Herzog: *Meine beste Freundin*). Tekstudsnittet viser et indslag som var gruppens egen idé og ikke en del af opgaven, en reklame for skolens kantinedame. Gruppen udnytter opgavens kreative muligheder på flere planer: ved at bruge skolen som kontekst for deres tekst, ved at udvikle genren med et reklameindslag og ved at lege med sproglig form (»Du bist was du isst«). Et centralt aspekt er opgavens krav til *performance*, dvs. at teksten skal fremføres for et publikum, hvortil Jens i rollen som »studievært« leverer et tydeligt bidrag. Dette er et af flere eksempler på at skrivepraktikker hvor teksten har en funktion, i dette tilfælde som manuskript til en podcast, er praktikker som Jens kan identificere sig med. I interviewsamtalen fremhæver Jens at det var sjovt at lave podcast-opgaven, og at han tror at han lærer mere af denne type opgaver:

Int: En podcast [...] er det sjovt at lave sådan noget?
Jens: Ja [...] det var langt sjovere, og jeg tror også vi får mere ud af det når vi selv synes det er sjovere. Jeg synes helt klart det er en god ide, ja.
[...] Der synes jeg at X er en god lærer [...] Jeg synes han ligesom fik undervist på en god måde, og jeg synes det var meget rart at det ikke bare var tavleundervisning på tavleundervisning og så skriver vi en masse stile og sådan noget. Det synes jeg var meget godt.

FIGUR 2. Jens, uddrag af interviewsamtale

Som det fremgår, generaliserer han sit synspunkt til skriveopgaver i klassen der ikke er »stile«, dvs. varierede kreative-produktive skriveopgaver.

Et andet eksempel er skrivning af synopsis til et AT-projekt (Almen studieforberedelse) i tysk og idræt med titlen »Idræt, samfund og værdier«. Da Jens i midten af 2. g bliver spurgt om hvilke skriftlige opgaver han især er »stolt af« – uanset fag – er det dette AT-projekt han peger på. I interviewsamtalen fortæller han om synopsis-skrivningen med mange detaljer:

Altså, til at starte med altså / Vi synes det var nogle rimelig svære spørgsmål vi havde fundet på, så vi sad og tænkte på hvad vi skulle skrive. Og så var der én der prøvede at formulere sig lidt og så, hvis det var godt, så skrev vi det ned. Og ellers, så kunne man så komme med input hvis nu der var noget man synes der skulle laves om i det, men at det derefter var fint nok og så videre.

FIGUR 3. Jens, uddrag af interviewsamtale

Umiddelbart er der tale om to meget forskellige skrivepraktikker, skrivning af et manuskript til en podcast og skrivning af en synopsis der skal gøre rede for gruppens projektarbejde. Men der er også lighedspunkter. Det Jens hæfter sig ved i citatet, er skrivningen som en kollektiv, kreativ aktivitet; ligesom manuskriptet er synopsisen et produkt af gruppens kollaborative skrivning. Derudover er synopsisen en funktionel tekst som produceres som led i gruppens projektarbejde; i dette projekt indgik bl.a. idræt (»nogle moduler boldspil«), et punkt som Jens fremhæver som betydningsfuldt for sin identifikation med skriveopgaven. Kendte praktikker fungerer således som en ressource for Jens i en skrivepraktik som kan karakteriseres som *undersøgende* skrivning, jf. Jens' indledende konstatering af de »rimelig svære spørgsmål« som der skulle findes svar på. Samarbejde om skrivning vedbliver at være vigtigt for Jens gennem gymnasieforløbet, også i studieretningsfagene, men antager efterhånden andre, mere selvregulerede former, bl.a. gennem brug af digital kommunikation: »[...] når vi skriver opgaver så kan vi godt finde på at chatte om hvad vi skal skrive i teori afsnittet og sådan [...] så tager vi den normalt bare over samtale på Skype«.

En analyse af Jens' skrivning i de store skriftlige opgaver i 2.- og 3. g, herunder studieretningsprojektet (Krogh 2016), viser at de både er en udfordring for Jens og samtidig basis for et spring i hans skriverudvikling. Jens beskriver studieretningsprojektet som »en helt anden slags opgave fordi man skulle tænke meget mere over hvad man skrev-agtigt, og stoffet var bare sværere [...]«. Samtidig værdsætter Jens denne nye individuelle skrivepraktik og friheden til selv at regulere tid og sted, og analysen konkluderer at den åbner for en »dybere identifikation med den undersøgende arbejdsform« (Krogh 2016: 104). Der er grund til at antage at dette spring i skriverudvikling er forberedt og støttet af de kollaborative skrivepraktikker som Jens tidligere har lært og udviklet, bl.a. gennem AT-projektet. Den betydning Jens tillægger AT-projektet, kan bero på at det tilbyder identifikationsmuligheder samtidig med at det foregriber studieforberedende skrivepraktikker.

Skrivepædagogik i fremmedsprog

Længdestudiet giver indsigter som er relevante for skrivepædagogik i fremmedsprogene. For det første at skrivning har subjektiv betydning for eleverne, og at denne betydning er afhængig af og forandres gennem deres skriveerfaringer. I den skrivepædagogiske praksis er det vigtigt at tage udgangspunkt i at sådanne subjektive betydning-

ger har konsekvenser for elevernes engagement i skoleskrivning, og hvordan de forholder sig til skolens opgavegenrer.

For det andet at elevernes skriveudvikling kan ikke forstås som en lineært fremadskridende progression mod de skriftlige studiekompetencer, som det er gymnasiets mål at nå, men danner et mere kompliceret mønster. Muligheder for identifikation med skriveopgaverne og for at trække på kendte skrivepraktikker til nye formål ser ud til at befordre skriveudvikling. Når skrivning i et fremmedsprog, som fortællingen viste, kan give særlig støtte til elevernes skriveudvikling, har det at gøre med at det tilbyder forholdsvis åbne skriveopgaver og opfordrer til udforskning af skriveridentiteter. Det kan bero på at skrivning i fremmedsprog ikke er lagt i så faste rammer og ikke prøves særskilt, som det er tilfældet i tysk på B-niveau, eller det kan skyldes sprogpædagogiske traditioner for mere kreative opgavetyper. Om skrivning i fremmedsprog opleves som svær og blokerer skrivning og skriverudvikling, eller opleves som en chance for at afprøve nye identiteter, har måske mindre med sproget at gøre og mere med opgavetyper og pædagogisk praksis.

For det tredje at samtaler med eleverne om deres skrivning er givende, ikke kun som forskningsmetodisk værktøj, men også som redskab for elevernes skriveudvikling. Som citaterne demonstrerer, kan eleverne have en god, til tider avanceret forståelse af deres skrivning og skrivepraktikker som det er oplagt at trække på som en ressource i undervisningen. Samtaler – individuelle eller gruppesamtaler – giver indsigt i elevernes tilgang til og udbytte af opgaveskrivningen og kan give anledning til at de ændrer deres forståelse. Med gymnasireformens indsats for mere skrivning og vejledning på skolen tegner der sig muligheder for en skrivepædagogik der i højere grad tilgodeser elevernes opfattelser af skrivning og deres forskellige udgangspunkter for skriveudvikling.

Noter

1. Denne artikel udspringer af forskningsprojektet Faglighed og skriftlighed (støttet af FKK 2010-2015)

www.sdu.dk/fos Studiet er præsenteret i Jakobsen (2016).

Litteratur

- Aftale mellem regeringen, Socialdemokraterne, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti om styrkede gymnasiale uddannelser, 3. juni 2016.
- Barton, D. (2007). *Literacy. An introduction to the ecology of written language* [1994]. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Hobel, P. & Piekut, A. (2016). »Skrive-didaktiske udfordringer og perspektiver«. I Krogh, E. & Jakobsen, K.S. (red.), *Skriverudviklinger i gymnasiet*, 245-270. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Ivanič, Roz (1998). *Writing and identity. The discursal construction of identity in academic writing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Jakobsen, K.S. (2016). »Kreative skriveopgaver – Kreativitet i to elevers skrive- og skriverudvikling i fremmedsprogene«. I Krogh, E. & Jakobsen, K.S. (red.), *Skriverudviklinger i gymnasiet*, 221-244. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jakobsen, K.S. & Krogh, E. (2016). »Skriveudvikling og skriverudvikling«. I Krogh, E. & Jakobsen, K.S. (red.), *Skriverudviklinger i gymnasiet*, 25-55. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kramsch, C. (2009). *The multilingual subject. What foreign language learners say about their experience and why it matters*. Oxford: Oxford University Press.
- Krogh, E. (2016). »De store formater. Et studie i skrive- og skriverudvikling i undersøgende skrivning«. I Krogh, E. & Jakobsen, K.S. (red.), *Skriverudviklinger i gymnasiet*, 71-105. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Lillis, T. (2009). »Bringing writers' voices to writing research. Talk around texts«. I Carter, A., Lillis, T. & Parkin, S. (red.), *Why writing matters. Issues of access and identity in writing research and pedagogy*, 169-187. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing CO.
- Nørrelund-Madsen, S. & Grønvold, M. (2017). »Skriftlighed i engelsk og tysk i gymnasiets grundforløb«. *Sprogforum* 65, 49-55.